

Ободовський О.В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри кримінального права,

кандидат юридичних наук

**ПРО СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЗАБОРОНИ
НЕ ЗАСТОСОВУВАТИ ДО ОСІБ, ЩО ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИН
У ВІЦІ ДО ВІСІМНАДЦЯТИ РОКІВ, ЗАМІНУ НЕВІДБУТОЇ
ЧАСТИНИ ПОКАРАННЯ БІЛЬШ М'ЯКИМ ПОКАРАННЯМ**

Положення КК України про відповідальність осіб, не наділених ознаками, які б вимагали особливого ставлення до цих осіб, стосовно окремих груп суб'єктів злочину застосовуються по-іншому, що пояснюється наявністю у них вказаних ознак. Однією із таких груп суб'єктів злочину є неповнолітні.

У КК України встановлено низку особливостей відповідальності осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку. Серед цих особливостей – по-іншому визначені розмір та строки покарання, додаткові обставини, які підлягають врахуванню при призначенні покарання, інші умови звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Інколи такі особливості мають характер винятку. Так, відповідно до ч. 4 ст. 107 КК України до неповнолітніх заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням не застосовується.

Прикметно, що заборона застосовувати до неповнолітніх заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням встановлена у тій самій статті КК України, у якій передбачені особливості умовно-дострокового звільнення цих осіб від відбування покарання. Більше того, положення про заборону застосовувати до неповнолітніх заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням неначе розриває текст статті про умовно-дострокове звільнення осіб, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років, від відбування покарання (ч. 4 і ч. 1 – ч. 3, ч. 5 ст. 107 КК України). Крім того, неважко помітити, що статті КК України про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання осіб, які вчинили злочин після досягнення повноліття, і про заміну зазначеним особам невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням розміщені поряд (ст. 81 і ст. 82). І вже сам по собі такий

законодавчий підхід до закріплення кримінально-правових норм орієнтує на те, що заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням у своїй основі багато в чому подібна до умовно-дострокового звільнення від відбування покарання.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення (ч. 2 ст. 81 КК України). Інакше сформульована відповідна підстава заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням: засуджений став на шлях виправлення (ч. 3 ст. 82 КК України). Ці відмінності в підставах застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, з одного боку, і заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, з другого боку, зрозумілі: якщо особа, що відбуває покарання, уже виправилася (довела своє виправлення сумлінною поведінкою і ставленням до праці), то необхідності в подальшому відбуванні нею покарання більше немає (мета покарання досягнута). Якщо ж особа, що відбуває покарання, ще не виправилася, а тільки стала на шлях виправлення, то для досягнення цілей покарання все ще зберігається необхідність у застосуванні до такої особи певного покарання. Але та обставина, що зазначена особа зробила крок, спрямований на досягнення цілей покарання (стала на шлях виправлення), дає можливість державі теж зробити крок назустріч цій особі: застосувати для досягнення цілей покарання менш суворі обмеження її прав і свобод (замінити невідбуту частину покарання більш м'яким покаранням).

Для застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання до особи, яка відбуває покарання за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років, необхідно, щоб вона сумлінною поведінкою та ставленням до праці та навчання довела своє виправлення (ч. 2 ст. 107 КК України). Тоді – так само як і для осіб, що вчинили злочин після досягнення повноліття, – подальше відбування таким засудженим покарання стає недоцільним, що й знайшло відображення у відповідних положеннях КК України. Проте якщо особа, що відбуває покарання за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років, ще не виправилася (не довела своє виправлення), а тільки стала на шлях виправлення, то КК України прямо відмовляється вважати цю

обставину такою, що має якесь кримінально-правове значення, і забороняє заохочувати таку особу.

Можливо, заборона застосовувати до осіб, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням була встановлена тому, що до цих осіб і так застосовується більш м'яке покарання (як у більш «м'яких» межах, так й з урахуванням неповноліття винної особи як пом'якшуючої обставини), ніж до осіб, що вчинили злочин після досягнення повноліття (і, значить, необхідності замінювати невідбуту частину більш м'якого покарання ще більш м'яким покаранням немає). Однак такий аргумент є достатньо вразливим.

Більш м'які (хоча й досить умовно) покарання до осіб, які вчинили злочин до досягнення повноліття, застосовуються тому, що враховуються особливості винної особи, обумовлені її віком (ч. 1 ст. 103 КК України). Ці особливості існують на момент вчинення злочину, знаходять свій прояв у злочині, а тому мають відображатися й у реакції держави на вчинене злочинне діяння. Але під час відбування покарання – нехай і менш суворого – уже інші обставини будуть свідчити про виправлення особи чи про те, що особа стала на шлях виправлення. І наявність цих (інших)обставин означатиме, що подальше відбування засудженим покарання є недоцільним чи що недоцільним є подальше відбування такого ж (суворого) покарання, як було призначено обвинувальним вироком суду.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням до осіб, які вчинили злочин після досягнення вісімнадцяти років, можлива лише у випадку, якщо особа відбуває покарання у виді обмеження або позбавлення волі. Перше з цих видів покарання до неповнолітніх не застосовується (ч. 3 ст. 61, ч. 1 ст. 98 КК України). Але до неповнолітніх застосовується покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Усі інші види основних покарань, що застосовуються до осіб, які вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років, є менш суворими (більш м'якими), ніж покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Заборона застосовувати до осіб, що відбувають покарання за злочин, вчинений у віці до вісімнадцяти років, робить реакцію держави на таке злочинне діяння більш жорсткою порівняно з реакцією держави на такий же злочин, але вчинений повнолітньою особою, і,

крім того, порушує принцип рівності (усіх) осіб, що вчинили злочин, перед законом (про кримінальну відповідальність).